

Розділ IV. Теоретико-методологічні засади підготовки педагога

Микола Євтух,

академік Національної академії
педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, професор
(м. Київ)

Mykola Evtukh,

Academician of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
(Kyiv)

Інна Червінська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Inna Chervinska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 316. 362

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ГІРСЬКИХ ШКІЛ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

PROFFESIONAL MOBILITY OF MOUNTAIN SCHOOL TEACHERS IN MODERN EDUCATIONAL SPACE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPING.

На підставі опрацювання наукових джерел, вивчення передового педагогічного досвіду, розкриваються психолого-педагогічні засади формування мобільності у майбутніх учителів, які визначають основу їх професійного розвитку та кар'єрного зростання за час роботи у віддалених гірських сільських школах. Аргументовано описуються протиріччя та особливості формування здатності вчителя до професійної мобільності в умовах функціонування навчальних закладів у межах Карпатського регіону.

У статті акцентується увага на становленні особистості, здатної гнучко реагувати на складні реалії сучасного життя, що відрізняються підприємливістю, мобільністю, динамізмом, конструктивністю, сформованим почуттям відповідальності у професійній діяльності. Адже ринок освітніх послуг потребує висококваліфікованого фахівця, який на належному рівні володіє професійними компетенціями. У зв'язку з цим у сучасній педагогічній науці дедалі більшого визнання отримують концепції в яких пріоритети відводяться цілісному становленню та розвитку особистості майбутнього вчителя, його готовності бути мобільним у професійній діяльності.

Ключові слова: професія, мобільність, мотиви, компетентність, мотивація, регіон, психолого-педагогічні умови, гірський регіон, соціокультурний освітній простір, навчальний заклад.

Based on the study of scientific sources and advanced teaching experience, the author reveals the psychological and pedagogical principles of preparing future teachers to professional mobility in terms of mountainous region. A description of practical implementation of the goals and objectives of the international project "Mountain School" in the context of the formation of professional mobility is rather interesting and informative. In the article the researcher emphasizes that during the research and work on the project the parameters of readiness to professional mobility have been identified and generalized. The contradictions have been reasonably revealed and psychological and pedagogical conditions of formation the teacher's ability to professional mobility in terms of institutions functioning within the Carpathian region.

The article focuses attention on the necessity of paying attention to the personal development of the personality who can respond flexibly to constantly changing conditions, and differs due to their initiative mobility, dynamism, constructivism, a developed sense of responsibility in professional activity. After all, modern education market requires a highly qualified professional, who has a proper command of professional competences. In this regard, in modern higher pedagogical school the scientific concepts are recognised with assigned priorities to integral formation and development of future teacher's personality, forming the readiness to be mobile in professional activity due to the switching from the state of performers to the state of active entities.

Keywords: profession, mobility, reasons, competence, motivation, region, psychological and pedagogical conditions, mountainous region, socio-cultural space.

На основании обработки научных источников, изучение передового педагогического опыта, раскрываются психолого-педагогические основы подготовки будущих учителей к профессиональной мобильности в условиях школ горного региона. Интересным и содержательным является описание практической реализации целей и задач в контексте проблемы формирования профессиональной мобильности педагога. Аргументировано раскрываются противоречия и психолого-педагогические условия формирования способности учителя к профессиональной мобильности в условиях функционирования учебных заведений в Карпатском регионе Украины.

В статье акцентируется внимание на необходимости формирования личности, способной гибко реагировать на постоянно меняющиеся условия отличающийся предприимчивостью, мобильностью, динамизмом, конструктивностью, развитым чувством ответственности в профессиональной деятельности будущего педагога. Ведь современный рынок образовательных услуг требует высококвалифицированного специалиста, который на должном уровне владеет профессиональными компетенциями. В связи с этим в современной высшей школе большее признание получают научные концепции, в которых приоритеты отводятся целостному становлению и развитию личности будущего учителя, формированию готовности быть мобильным в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессия, мобильность, мотивы, компетентность, мотивация, регион, психолого-педагогические условия, горный регион, социокультурное пространство.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний ринок освітніх послуг потребує висококваліфікованого фахівця, у якого на належному рівні сформовані професійні компетенції. Тому необхідно звернути увагу на розвиток особистості, здатної гнучко реагувати на постійно мінливі умови, що відрізняється підприємливістю, мобільністю, динамізмом, конструктивністю, розвиненим почуттям відповідальності у професійній діяльності. У зв'язку з цим у сучасній вищій педагогічній освіті дедалі більшого визнання отримують наукові концепції, в яких пріоритети відводяться цілісному становленню та розвитку особистості майбутнього вчителя, формуванню готовності бути мобільним у професійній діяльності за рахунок переходу зі стану виконавців у стан активно діючих суб'єктів. А виступати суб'єктом у цьому процесі – значить бути внутрішньо готовим до якісних перетворень у як у загальному освітньому просторі, так і в просторі особистісного розвитку, – бути готовим перебудовувати власні життєві позиції, змінюючись і розвиваючись при цьому, і як особистість і як професіонал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень засвідчує, що проблема мобільності розглядається наразі в різних аспектах, одним із яких є формування професійної мобільності майбутніх фахівців різних галузей діяльності: економічної, педагогічної, управлінської тощо (Л. Горюнова, Ю. Дворецька, О. Дементьєва, Є.Іванченко, Н. Кожемякіна та ін.). У педагогіці соціально-професійна мобільність вивчалася О. Безпалько, Р. Прімою, М. Пазюковою, виховна мобільність розглядалася Н. Таланчук, мобільність у навчанні згадується в роботах Г. Щукіної, психологічні аспекти професійної мобільності прослідковуються у роботах Л. Пілецької. Вплив мобільності на професійний розвиток і становлення успішного фахівця досліджено С. Кугель, Р. Насибуліним, І. Пригожиним, І. Смирною, І. Фроловим та ін.

Формування мети статті. Мета статті полягає в розкритті психолого-педагогічних засад підготовки майбутніх учителів до професійної мобільності в сучасному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Подолання кризового стану у всіх сферах життя сучасного суспільства, включаючи подолання кризи системи освіти, можливо тільки шляхом швидкого і продуманого руху до позитивних змін та трансформацій. Здатність до такого руху, на наш погляд, найбільш вдало передає категорія «мобільність», яку довідкові видання тлумачать як «налагодженість (mobilis – рухливий), рухливість, здатність до швидкого пересування та дій» [10, с. 353].

Проблема професійної мобільності не нова, проте ще донедавна вона була традиційним предметом дослідження виключно соціології. Для дослідників окресленої проблеми вже багато десятиріч залишається базовою фундаментальна праця Пітірима Сорокіна «Соціальна мобільність», яка була опублікована ще у 1927 році у Нью-Йорку, і яка заклала основи цього актуального напрямку досліджень. Цей твір містить систему основних понять і схему теоретичного аналізу, яка є загальновизнаною для дослідників професійної мобільності. Слід зауважити, що П.Сорокін визначає мобільність як перехід, переміщення соціального об'єкту (індивідів, груп, цінностей) з однієї позиції в іншу всередині соціального простору [15].

Поняття «професійна мобільність» є досить неоднозначним і має складну структуру. У словнику воно визначається як «здатність і готовність особистості досить швидко і успішно оволодівати новою технікою і технологією, набувати відсутні знання і вміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності» [10]. Відповідно визначаються й методологічні засади цього багатогранного поняття. Науковці Ю. Дворецька [5] та Є. Галиця [3] зауважують,

що основою професійної мобільності, насамперед, є високий рівень узагальнених професійних знань, володіння системою комплексних професійних прийомів і вмінь ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у професійній галузі. На думку зарубіжних дослідників (Д. Мартенс, А. Шелтон) в основу формування професійної мобільності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців повинні бути покладені «ключові кваліфікації», які мають широкий радіус дії, виходять за межі однієї групи професій, професійно і психологічно готують фахівця до зміни і освоєння нових спеціальностей і професій, забезпечують готовність до інновацій у професійній діяльності [2]. Названі характеристики необхідні для професійної діяльності сучасного фахівця й успішного його просування в соціумі.

Здатність людини впродовж життя навчатися і змінювати види діяльності, зумовлюється цілою низкою причин, які можна умовно розподілити на зовнішні та внутрішні. Внутрішні причини професійної мобільності – це якості особистості, освіта і вплив на свідомість людини професійного середовища, що зумовлює відповідний рух людини в межах одного соціуму (професійна активність, діяльність), або перехід в інше, більш привабливе за певний відрізок часу. Зовнішні причини визначаються змінами у середовищі його життєдіяльності. Ці зміни можуть мати, за твердженням Є.Іванченко, «колективний та індивідуальний характер. Індивідуальні зміни можуть бути викликані необхідністю зміни професії, робочого місця, статусу в організації у результаті зміни місця проживання, нових сімейних обставин, погіршення стану здоров'я» [6, с. 15].

Переміщення індивіда у соціальному просторі вчений С. Фролов називає процесом мобільності, який базується на поєднанні різних способів взаємодії між індивідом і суспільством (групою людей, певним соціальним прошарком, громадськими організаціями, соціальними інститутами суспільства), що складаються в умовах суспільних трансформацій. Зважаючи на те, що у взаєминах суспільства й людини активну роль відіграє людина, то майбутньому кваліфікованому робітнику необхідно бути адаптивним, комунікативним і толерантним [17, с.106].

Однак такий підхід до трактування вказаного поняття є вузько професійним і відображає особливості технічних професій, залишаючи за рамками розгляду професійну мобільність інших класів, професій («людина-людина», «людина-природа» і та ін.). Не зовсім правомірним є й те, що не завжди враховуються соціальні, культурно-історичні зміни в суспільстві і глобальні зміни в екології, природі. Так дослідник Д. Чернілевський, вказуючи на необхідність заміни під час визначення професійної мобільності, понять про кількість виробничих знань, умінь і навичок, пропонує замінити їх більш повною гамою знань, умінь і навичок, в тому числі необхідних для охорони і поліпшення здоров'я, демографічного розвитку, збереження та підтримки традицій, культурних надбань, раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього середовища. За цих умов професійна мобільність постає як багатогранне поняття, що об'єднує в собі різні галузі людського знання і дуже узагальнені вміння і навички [16, с.88].

У сучасній освіті відбуваються процеси глобалізації, інтеграції, модернізації, розвитку, які стають джерелами зростаючих вимог до якості підготовки фахівців. Однією з вимог до діяльності сучасного фахівця в освітній галузі є мобільність. До чинників, що підсилюють цю вимогу, можна віднести:

- стрімкість та інноваційність життя і діяльності;
- посилення залежності кар'єри особистості від освіти;
- збільшення швидкості старіння знань;
- збільшення залежності особистого успіху в житті від освіти та професії;
- постійні зміни на ринку праці;
- динамічний розвиток ринку професій;
- якісні зміни статусу багатьох професій;
- розвиток економіки і суспільства знань.

Постійне розширення галузей надання освітніх послуг, прискорює процес морального старіння всіх компонентів соціального досвіду і вимагає від сучасного фахівця освітньої галузі високої мобільності, суб'єктивної готовності до безперервної самоосвіти, самовдосконалення та можливості здобуття нової спеціальності. До сучасного фахівця в галузі освіти висувуються принципово нові вимоги, для реалізації яких необхідні якісні зміни у структурі, змісті та організаційних формах всієї системи підготовки фахівця, включаючи і неперервну педагогічну освіту. У цьому контексті варто зауважити, що мобільність, як і професійна мобільність педагога виступають найважливішою якістю, що визначає випереджальну функцію сучасної освіти.

Дослідження науковців (С. Кугель, Л.Суценцової, Р. Ривкіна та ін.) показують, що мобільність у педагогічній сфері має ряд особливостей, що випливають із специфіки професійної діяльності вчителя. Дефініція «професійна мобільність» характеризує сукупність різноманітних процесів та переміщень у часі та просторі, які виконують відносно самостійні функції. Щодо професійної мобільності педагогів, то вона охоплює різноманітні зміни змісту, характеру та умов праці вчителів, що впливають на оновлення їх фахових (внутрішньо-професійних, категоріальних, компетентнісних і та ін.) і більш широких – соціокультурних (рівень базової культури особистості, досвід життєдіяльності) характеристик. Зазвичай вони виражаються у зміні професії (спеціальності, спеціалізації), кваліфікації, місця роботи, посади. Зазвичай суб'єктом мобільності може виступати як окремий педагог, так і педагогічний колектив у цілому.

Ми погоджуємося з твердженням Р. Пріми, що «в освіті співвіднесеність стабільності і мобільності кадрів інша, ніж у матеріальному виробництві: забезпечення гнучкості і багатofункціональності професійної освіти відповідно до потреб суспільства збільшує «питому вагу» значення мобільності. По-друге, детермінована

об'єктивними чинниками, як і в матеріальному виробництві, мобільність у педагогічній сфері, її спрямованість, інтенсивність більшою мірою залежать від особистісних, суб'єктивних чинників. Суспільство зацікавлене у такому фахівцеві, який уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми, застосовувати знання, одержані у процесі навчання; володіє критичним і творчим мисленням, що сформоване у процесі освіти; вміє здобувати нові знання, здібний до самонавчання, самоосвіти» [14].

У більшості випадків професійна мобільність свідчить про готовність особистості до зміни соціальної позиції, про здатність швидко адаптуватися до нових умов, про зацікавленість у безперервній освіті та якісній підготовці. У цьому контексті ми поділяємо позицію Л. Горюнової, що професійну мобільність «варто визначати на рівні особистісних якостей (адаптивність, комунікативність, самостійність, пристосовність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації й установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість); на рівні характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість); на рівні процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища» [4, с.21].

Таким чином, процес формування професійної мобільності майбутнього педагога буде успішним за умови дотримання таких вимог:

- розширення змісту предметів психолого-педагогічного та професійного блоку за рахунок надання більшої інформації про мобільність у сфері освіти;
- заміни технології професійної підготовки майбутніх педагогів у напрямку індивідуалізації та підтримки самостійності і гнучкості у виборі власної педагогічної позиції;
- реалізація в освітньому просторі педагогічного навчального закладу структурно-змістової моделі, яка включає цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, оціночно-результативний компоненти.

На підставі опрацювання досліджень із зазначеної проблеми [2; 9], нами встановлено, що професійна мобільність, як інтегративне динамічне новоутворення в структурі особистості майбутнього вчителя, відображає відкритість до змін, ступінь усвідомленості самої сутності мобільності і проявляється в умінні критично мислити та правильно оцінити сформовану ситуацію, здатність співвідносити зі своїми можливостями і потребами, ціннісними установками і мотивами професійного саморозвитку, умінні прогнозувати і знаходити оптимальний вихід із складних ситуацій, адекватно модифікувати свою діяльність за нових обставин.

Підготовка майбутнього вчителя, здатного до професійної мобільності, в умовах діяльності шкіл гірського регіону буде ефективною, якщо вона розгортається в спеціально організованому освітньому просторі і вирішує такі завдання: формування готовності майбутнього вчителя до змін та інновацій; навчання вмінню здійснювати діяльність в умовах постійних змін. Тому підготовку майбутнього вчителя, здатного до професійної мобільності, можливо здійснювати в освітньому просторі, якому притаманні характерні якості подієвості та варіативності [1].

Зазначене дозволяє зробити певне узагальнення щодо проблеми дослідження. Професійна мобільність майбутнього педагога – це така інтегрована властивість особистості, яка сприяє швидкому реагуванню на проблемну ситуацію, певні труднощі та актуалізує всі потенційні можливості суб'єкту активності студента під час вибору варіантів і способів вирішення професійно-педагогічних завдань і прогнозування подальшого професійного розвитку та самореалізації.

Адже реалії українського суспільства вимагають від педагогів володіння певним комплексом рис, який має забезпечити не лише адаптованість до нових економічних і соціально-професійних відносин, а й дати змогу активно долучатися до інноваційних процесів в освітній галузі. Саме професійна мобільність створює необхідні умови для відтворення трудового потенціалу, формує простір для усвідомленого вибору професії, місця праці, життєвих орієнтирів.

Отже, професійна мобільність як складний багатогранний соціальний процес, вимагає від людини здатності і готовності змінити робоче місце, територію проживання, а також бути конкурентоспроможним, зацікавленим у безперервній педагогічній освіті, можливості будувати професійну кар'єру за декількома напрямками. Л. Орбан-Лембрик [11] звертає увагу на те, що в межах розгляду професійної мобільності актуальним виступає специфіка протікання процесів адаптації індивіда чи групи людей до нових умов (пристосування психіки людини до зовнішнього середовища, що якісно змінюється чи змінилося); психологічні особливості зміни соціальних позицій та досягнення кар'єри; специфіка набуття нових особистісних якостей; знання і врахування чинників психологічної сумісності на етапі вияву індивідуальних особливостей та інтеграції в нову спільноту; особливості становлення і розвитку психологічної готовності до виконання нового типу діяльності.

У педагогічній науці професійну мобільність педагога визначають переважно як готовність і здатність працівника до швидкої зміни щодо якісного виконання виробничих завдань, робочих місць і навіть спеціальностей в рамках однієї професії або галузі, здатність швидко освоювати нові спеціальності або зміни в них, що виникли під впливом технічних перетворень, змін та освітніх інновацій. У формуванні фахової готовності майбутнього педагога до роботи у віддалених гірських школах професійна мобільність виступає складовою освітньої концепції, що визначає процес підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. Адже період навчання у вищому навчальному закладі є важливим у набутті досвіду соціального буття, періодом включення до нових соціальних груп, формування якісно нових соціальних зв'язків, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю. Поєднання теоретичних та практичних компонентів професійної освіти в умовах інтегративного

освітнього простору сприяє становленню професійно мобільного фахівця. Таким чином, формування професійної мобільності у майбутніх педагогів – складний процес професійної підготовки, який базується на основі взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналіз результатів досліджень (К. Абульханова-Славська, Г. Балл, І. Бех, І. Зязюн А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Орбан-Лембрик, В. Панок та ін.) щодо підходів до тлумачення поняття, видів, чинників професійної мобільності дозволяють говорити про дві сфери вияву зазначеного феномену:

- безпосередня професійна педагогічна діяльність у віддалених гірських селах (зміна її видів, способів, змісту, напрямів, динаміка прояву);
- соціокультурний і психологічний простір професійної діяльності, який передбачає зміну соціальної (професійної) групи чи статусу, що пов'язано з процесами спілкування з усім спектром професійних зв'язків та взаємодій, соціокультурних трансформацій, а відтак, – із входженням у нову групу чи засвоєнням нових соціальних ролей, групових норм.

Вказані сфери не можна розглядати окремо, вони накладаються одна на одну, тісно взаємодіють і є неподільними.

Професійна мобільність особистості це ще й показник її внутрішньої свободи, вміння відкинути сформовані стереотипи і поглянути на життєву або професійну ситуацію по-новому, не стандартно, іноді виходячи за рамки традиційного та буденного. Це під силу лише неординарній особистості, що володіє дивергентним мисленням і креативними здібностями.

Узагальнюючи результати теоретичних досліджень, можна зробити висновок, що професійна мобільність – це інтегративна якість особистості, що об'єднує в собі: сформовану внутрішню потребу у професійній мобільності, здібності і знаннєву основу, а також самоусвідомлення особистістю необхідності у професійній мобільності, яка базується на засадах визначення рефлексії готовності до педагогічної діяльності. Кожна з цих складових включає в себе підструктури, розвиток яких і призводить у кінцевому результаті до її формування.

Знаннєва основа професійної мобільності складається із загальноосвітніх та загальнопрофесійних знань, ключових кваліфікацій і компетенцій, здатності до швидкого переносу знань у нові умови освітнього простору в період суспільних змін та трансформацій [9]. І чим ширше поле інтеграції загальноосвітньої школи, позашкільних установ та громадських організацій, що функціонують у гірській місцевості, у певний освітній простір, тим більше можливостей для розвитку професійної педагогічної мобільності, як властивості особистості, що становить основу фахового розвитку та професійної компетентності сучасного вчителя. Заміна функцій, місця чи статусу школи в соціокультурному освітньому просторі призводить до певних змін, інновацій у галузі підготовки педагогічних працівників та в інших освітніх галузях. Відповідно, повідна роль професійної мобільності полягає не тільки в якісному поєднанні галузі підготовки майбутнього педагога і всієї системи освіти (облік особистісних якостей, наявність освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм підготовки), а й у особистому сприйнятті ним різних форм і видів підготовки (навчання) перепідготовки, перекваліфікації.

Тому на часі розгляд психолого-педагогічних чинників, дидактично-організаційних умов та механізмів розвитку мобільності як складової професіоналізму майбутнього педагога. Важливу роль відіграє мобільність педагога й під час обговорення, створення, функціонування та розвитку педагогічної системи організації діяльності суб'єкта. Адже найважливішим напрямком діяльності педагога є соціальна і професійна мобільність, як засіб вирішення освітніх і соціокультурних завдань, спрямованих на набуття відповідного потенціалу особистості і суспільства (інтелектуального, соціокультурного, особистісного, творчого), а також на створення відповідних ресурсів мікро – і макрорегіону, як необхідної умови підвищення якості життя особистості і реалізації соціокультурної освітньої регіональної та загальнодержавної політики, що забезпечує задоволення матеріальних і духовних потреб населення.

Ю. Калиновський вдається до трактування змісту мобільності у дещо іншому ракурсі. «Мобільність – це інтегративна якість особистості, що характеризує її здатність швидко змінювати свій статус або становище в соціальному, культурному або професійному середовищі під впливом змін у природі, культурі або соціумі, ситуацій та обставин діяльності суб'єктів (об'єктів) взаємодії» [7, с.40]. Для розкриття значимості первинних для професійної мобільності характеристик, неможливо обійтися без характеристики педагогічної діяльності. Саме у діяльності педагог виступає суб'єктом соціокультурного простору (і як частина людства, і як складова макросоціуму) і як суб'єкт спілкування та соціальної поведінки. Під час різних видів професійної діяльності педагога здійснюється передача і закріплення досвіду через соціальні засоби вербального і невербального спілкування: мова та інші системи знаків, тобто проходить процес наочності (сприйняття, осмисленість, розуміння, застосування на практиці). У діяльності відбувається закріплення прийомів, засобів (алгоритмізація, тиражування і та ін.), розкриття механізмів саморозвитку (синергетизм) особистості вчителя та їх регулювання (ергономіка, імідж, планування технологій), а з іншого боку – здійснюються певні спроби проникнути до свідомості шляхом продукування ідей і відступів [12].

Яскравим прикладом практичної реалізації проблеми формування професійної мобільності майбутніх педагогів на регіональному рівні є діяльність міжнародного проекту «Гірська школа: стан, проблеми, перспективи розвитку», одним із завдань якого є розробка інноваційних форм, технологій та методів підготовки вчителів,

вихователів, практичних психологів, соціальних педагогів до роботи в гірських школах та впровадження їх у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів.

Для вирішення окресленого завдання організовано співпрацю науково-методичних груп та комісій для вивчення, узагальнення й поширення досвіду щодо розвитку особистості школяра у навчально-виховному процесі гірської школи, проблеми підготовки майбутнього педагога до роботи в гірській школі, що у комплексі сприятиме розвитку професійної мобільності педагогів, які працюватимуть у цій місцевості.

Проте завдання визначеного дослідження вимагають певної деталізації змісту та провідних напрямів професійної підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності із врахуванням умов регіонального соціокультурного простору. Тому головний акцент у системі фахової підготовки майбутніх педагогів у роботі сучасного вищого навчального закладу в умовах регіонального виміру був зроблений на наданні пріоритетності соціокультурному та краєзнавчо-профорієнтаційному напрямам організації навчально-виховної роботи. Відповідно, результати наукового дослідження знаходять практичне втілення та реалізуються за такими напрямками:

- підготовка вчителів для роботи в гірських школах;
- надання методичних рекомендацій та створення інноваційних розробок щодо профільного спрямування роботи гірських шкіл (у рамках діяльності освітніх округів та опорних шкіл);
- презентація ідей проекту на міжнародному рівні;
- представлення розробок та напрацювань авторів проекту на ринках освітніх послуг країн, де функціонують гірські школи;
- обмін досвідом з науковцями тих країн, де діють навчальні заклади у гірській місцевості.

Для полегшення адаптації сучасного педагога до фахової діяльності в навчальних закладах гірської місцевості та з метою формування готовності до професійної мобільності, студентам ВНЗ педагогічних спеціальностей («Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Соціальна педагогіка і соціальна робота» та ін.) читаються спецкурси: «Гірська школа: особливості і проблеми діяльності», «Жителі гір: психологія, традиції, звичаї», «Народно-педагогічні традиції горян», «Технології організації виховного простору гірських шкіл». Проблема професійної мобільності вчителя в умовах освітнього простору гірського регіону посідає належне місце в тематиці курсових, дипломних і магістерських робіт. З метою популяризації проблеми дослідження створено творчу лабораторію Міжнародного науково-освітнього проекту «Гірська школа Українських Карпат», затверджено відповідне положення про її діяльність. Творча лабораторія об'єднує науково-педагогічних працівників, учителів-практиків, студентів, учнів загальноосвітніх шкіл, які займаються освітньою, науково-дослідницькою діяльністю щодо вивчення впливу гірського середовища на формування професійної мобільності у вчителя гірської школи; розвиток особистості в умовах гірського середовища тощо.

Фахова та методична підготовка майбутніх учителів до роботи в гірській школі, формування у них професійної готовності та психологічної адаптації до складних умов життя, праці і господарювання в горах – одне з основних завдань професійної діяльності тих, хто займається підготовкою цієї когорти спеціалістів. Його розв'язання значною мірою сприятиме вирішенню низки проблем: закріплення випускників педагогічних навчальних закладів у гірському регіоні; вмiле використання педагогами потенційних навчально-виховних можливостей освітнього соціокультурного простору, в якому працює гірська школа; успішна робота з батьками дітей-горян. Фактично йдеться про конкретне комплексне вивчення культурно-освітнього простору, в якому функціонує загальноосвітня школа та про використання вчителями навчально-виховного потенціалу соціального, природного та культурно-історичного довкілля, яке включає знання про культуру, традиції, етнічні та соціальні особливості Карпатського регіону тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасні зміни в освіті ведуть за собою реформування всієї педагогічної системи, відповідно мобілізуються й інші професійні компетенції педагога, актуалізуються інші цінності й нове бачення себе у професії. Майбутній учитель повинен уміти приймати правильні рішення й гідно відповідати за них. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо із вивченням проблеми готовності майбутнього педагога до роботи в гірських освітньо-виховних закладах.

1. Амирова Л. А. Проблема профессиональной мобильности педагога и перспективные ориентиры ее развития / Л. А. Амирова // Образование и наука: журнал теоретических и прикладных исследований Уральского отделения РАО. – 2009. – № 8 (65). – С. 86–96.
2. Безпалько О.В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів / О.В. Безпалько Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць – Випуск 7. – К., 2012. – С 6-9.
3. Галица Е. В. Социокультурный аспект качества современного образования [Текст] / Е. В. Галица // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы IV междунар. науч. конф. – Уфа: Лето, 2013. – С. 1-3.
4. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России: дис ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов-на-Дону. – 2006. – 337 с.
5. Дворецкая Ю. Ю. Психология профессиональной мобильности личности: дис. ... кандидата псих. наук: 19.00.01 / Дворецкая Юлия Юрьевна. – Краснодар, 2007. – 143 с.
6. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис... канд. пед. наук: спец.13.00.04 / Є. А. Іванченко. – Одеса., 2005. – 20 с.

7. Калиновский Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / ИОВ РАО. – М., 2001. – 46 с.
8. Никитина Е. А. Педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущего педагога: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Никитина Елена Александровна. – Иркутск, 2007. – 199 с.
9. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Л. Л. Сушенцева. – Кривий Ріг : Вид. дім, 2011. – 439 с.
10. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : АЗЪ, 1995. – 928 с.
11. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологічні засади спілкування : [монографія] / Л. Е. Орбан-Лембрик, Ю. Подгурецькі. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 416 с.
12. Пазюкова, Марина Анатольевна. Развитие социально-профессиональной мобильности студентов педагогического колледжа [Электронный ресурс]: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – И.: РГБ, 2003. – 186 с.
13. Пилецкая Л. С. Профессиональная мобильность личности: новый взгляд на проблему [Текст] / Л. С. Пилецкая // Молодой ученый. – 2014. – №2. – С. 693-697
14. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика : монографія / Р. М. Пріма ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Д. : ІМА-прес, 2009. – 368 с. 2.
15. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. / П.А. Сорокин. – М., 1992. – 544 с.
16. Чернілевський Д.В. Освітні шляхи подолання духовної кризи // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 87-101.
17. Фролов И.Т. О человеке и гуманизме: Работы разных лет / И.Т. Фролов. – М. : Политиздат, 1989. – 559 с.

Reference

1. Amirova L. A. Problema professionalnoy mobilnosti pedagoga i perspektivnyie orientiry ee razvitiya /L. A. Amirova // Obrazovanie i nauka: zhurnal teoreticheskikh i prikladnykh issledovaniy Uralskogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii obrazovaniya. – 2009. – № 8 (65). – S.86–96.
2. Bezpalko O.V. Komponenty profesiinoi mobilnosti maibutnykh sotsialnykh pedahohiv/ O.V. Bezpalko Visnyk psykholohii i pedahohiky [Elektronnyi resurs] : Zbirnyk nauk. prats – Vypusk 7. – K., 2012. – S 6-9.
3. Galitsa E. V. Sotsiokulturniy aspekt kachestva sovremennogo obrazovaniya [Tekst] / E. V. Galitsa // Aktualnyie voprosyi sovremennoy pedagogiki: materialy IV mezhdunar. nauch. konf. – Ufa: Leto, 2013. – S. 1-3.
4. Goryunova L. V. Professionalnaya mobilnost spetsialista kak problema razvivayushegosya obrazovaniya v Rossii: dis ... doktora ped. nauk: 13.00.08 / Goryunova Liliya Vasilevna. – Rostov-na-Donu. – 2006. – 337 s.
5. Dvoretzskaya Yu. Yu. Psihologiya professionalnoy mobilnosti lichnosti: dis. ... kandidata psih. nauk: 19.00.01 / Dvoretzskaya Yuliya Yurevna. – Krasnodar, 2007. – 143 s.
6. Ivanchenko Ye. A. Formuvannya profesiinoi mobilnosti maibutnykh ekonomistiv u protsesi navchannia u vyshchyykh navchalnykh zakladakh: avtoref. dys... kand. ped. nauk: spets.13.00.04 / Ye. A. Ivanchenko. – Odesa., 2005. – 20 s.
7. Kalinovskiy Yu.I. Razvitie sotsialno-professionalnoy mobilnosti andragoga v kontekste sotsiokulturnoy obrazovatelnoy politiki regiona: Avtoref. dis. d-ra ped. nauk: 13.00.01 / IOV RAO. -M., 2001.-46 s.
8. Nikitina E. A. Pedagogicheskie usloviya formirovaniya professionalnoy mobilnosti buduschego pedagoga: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Nikitina Elena Aleksandrovna. – Irkutsk, 2007. – 199 s.
9. Sushentseva L. L. Formuvannya profesiinoi mobilnosti maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh: teoriia i praktyka : monohrafiia / L. L. Sushentseva. – Kryvyi Rih : Vyd. dim, 2011. – 439 s.
10. Ozhegov S. I. Tolkovyy slovar russkogo yazyika / S. I. Ozhegov, N. Yu. Shvedova. – M. : AZЪ, 1995. – 928 s.
11. Orban-Lembryk L. E. Psykholohichni zasady spilkuvannia : [monohrafiia] / L. E. Orban-Lembryk, Yu. Podhuretski. – Ivano-Frankivsk : Nova Zoria, 2008. – 416 s.
12. Pazyukova, Marina Anatolevna. Razvitie sotsialno-professionalnoy mobilnosti studentov pedagogicheskogo kolledzha [Elektronnyi resurs]: Dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. – I.: RGB, 2003. – 186 s.
13. Piletskaya L. S. Professionalnaya mobilnost lichnosti: novyy vzglyad na problemu [Tekst] / L. S. Piletskaya // Molodoy uchenyy. – 2014. – №2. – S. 693-697
14. Prima R.M. Formuvannya profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv : teoriia i praktyka : monohrafiia / R. M. Prima ; Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky. – D. : IMA-pres, 2009. – 368 s. 2.
15. Sorokin P.A. Chelovek. Tsivilizatsiya. Obschestvo. – M., 1992. – 544 s.
16. Chernilevskiy D.V. Osvitni shliakhy podolannia dukhovnoi kryzy // Innovatsiini pidkhody do vykhovannia studentskoi molodi u vyshchyykh navchalnykh zakladakh : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii / Za red. O. A. Dubaseniuk, V. A. Kovalchuk. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – S. 87-101.
17. Frolov I.T. O cheloveke i gumanizme: Raboty raznyih let. – M. : Politizdat, 1989. – 559 s.